

УБАЙДИ ЗОКОНІ

ГУДЧИНИ
ДАНОХО

Мел тоғ 1
3-25

УБАЙДИ ЗОКОНӢ

ГУЛЧИНИ ЛАТИФАҲО

ДУШАНБЕ

«АДИБ»

2008

УБАЙДИ ЗОКОНӢ

Убайд номи шоир аст, ки худ дар байте зикр карда:

**«Гар кунӣ бо дигарон чабру чафо,
Бо Убайдуллоҳи Зоконӣ макун».**

Зоконӣ – ишора ба зодгоҳи ӯст. Гӯянд, ки гузаштагони Убайди Зоконӣ аз Арабистон будаанд. Онҳо ба Эрон омада, дар деҳаи Зокони Қазвин сокин шудаанд. Ва дар ҳамин ҷо Убайди Зоконӣ соли 1280 (ба ривояте соли 1270) ба дунё омадааст. Таҳсили ибтидоияшро дар деҳааш гирифта, сипас дар мадрасаи Бағдод илм омӯхтааст. Замони хунрез ва тираву тор шоирро ба ғурбат мекашад, ки соли 1341 аз Бағдод ба Шероз меояд. Замоне дар осоиш умр ба сар мебарад. Вале соли 1353 Шерозро шоҳи золиму хунхор фатҳ мекунад, ба сари мардуми он ғаму андӯҳи зиёд меорад. Равшанфикронро бо ҳар баҳонае ба ҷазоҳои сахт гирифта мекунад. Дар ин миён Убайди Зоконӣ ҳам маҷбур мешавад, ки ба сӯи Ироқу Бағдод роҳ пеш гирад.

Дар Бағдод ӯро дуруст қабул намекунанд, «сару по бараҳнаи Шероз»-аш мехонанд. Дар ин вақт дар Шероз ошӯб бархоста, шоҳро аз тахт сарнагун мекунанд, ки зиндагии мардум каме осуда шуда, Убайди Зоконӣ боз ба диёри худ бармегардад. Ин соли 1359 буд.

Анҷоми рӯзгори Убайди Зоконӣ норавшан аст. Тахминан соли 1370-71 дар Шероз аз ҷаҳон гузаштааст, ки аз рӯи ин ҳисоб ӯ 91 ё 101 сол умр ба сар бурдааст.

Мероси гаронбаҳое аз ӯ ба мо боқӣ мондааст: «Ахлоқул-ашроф», «Садпанд», «Даҳфасл», «Дилкушо», «Мушу гурба» ва боз достону ашъори бешумор. Рисолаи «Дилкушо» аз осори мансури шоир буда, ба ду забон – арабӣ ва тоҷикӣ навишта шудаанд. Ин осор аз ҳикматҳои хурд-хурд фароҳам омада, латифаҳои халқиро ба хотир меоранд.

АЛАМБАРДОРИ РАСУЛ

Шахсе ба мазоре расид, гӯре сахт дароз дид.

Пурсид:

– Ин гӯри кист?

Гуфтанд:

– Азони аламбардори (байрақбардор) расул аст.

Гуфт:

– Магар бо аламаш гӯр кардаанд?

ЛАКЛАКИ ЗИРАК

Талҳакро¹ бо муҳиме пеши Хоразмшоҳ фиристоданд. Муддате он ҷо бимонд. Магар Хоразмшоҳ риояте чунон ки ӯ мехост, намекард. Рӯзе пеши Хоразмшоҳ ҳикояти мурғон ва хосияти ҳар яке мегуфтанд.

Талҳак гуфт:

– Ҳеҷ мурғе аз лаклак зирактар нест.

Гуфтанд:

– Аз чӣ донӣ?

Гуфт:

– Аз баҳри он ки ҳаргиз ба Хоразм намеояд.

ДАЪВОИ ПАЙҒАМБАРӢ

Шахсе даъвои худой мекард. Ӯро пеши халифа бурданд.

Ӯро гуфт:

– Порсол ин ҷо яке даъвои пайғамбарӣ мекард, ӯро бикуштанд.

Гуфт:

– Нек карданд, ки ӯро ман нафиристода будам.

1. Талҳак – номи қаҳрамони фолклорӣ, мисли Афандӣ.

ТУФАЙЛӢ

Туфайлиро пурсиданд, ки:

– Иштиҳо дорӣ?

Гуфт:

– Мани бечора дар ҷаҳон ҳамин матоъ дорам.

ПИСАРИ ҚАЗВИНӢ

Қазвиниро писар дар чоҳ афтод. Гуфт: «Ҷони бобо! Ҷое марав, то (ин ки) ман биравам, ресмон биёварам ва туро берун кашам».

МУАЗЗИН

Муаззине бонг мегуфт ва медавид. Пурсиданд, ки: чаро медавӣ? Гуфт: мегӯянд, ки овози ту аз дур хуш аст. Медавам, то ки овози худро аз дур бишнавам.

«ПИРОНИ БОБАРАКАТ»

Ду кӯдак дар Қум аз замони тифлӣ то ба вақти пирӣ бо ҳам мубодала кардӣ. Рӯзе бар сари манорае ба ҳамин муомила машғул буданд. Чун фориг шуданд, яке бо дигаре гуфт:

– Ин шаҳри мо сахт хароб аст.

Дигаре гуфт, ки:

– Пирони бобаракаташ ману ту бошем, ободонӣ дар ӯ беш аз ин таваққӯъ натавон дошт.

ДАРИ МАСЧИД

Дари хонаи Ҳачӣ бидуздиданд. Ӯ бирафт ва дари масчиде барканд ва ба хона мебурд. Гуфтанд:

– Чаро дари масчид баркандаӣ?

Гуфт:

– Дари хонаи ман дуздидаанд ва худованд ин дузд ро мешиносад. Дузд ро ба ман супорад ва дари хонаи худ боз ситонад.

ПИР ВА СУЛТОН

Султон Маҳмуд пире заифро дид, ки пушторае хор мекашад. Бар ӯ раҳмаш омад. Гуфт:

– Эй пир, ду-се динор зар мехоҳӣ ё дарозгӯше ё ду-се гӯсфанд ё боғе, ки ба ту бидҳам, то (ки) аз ин заҳмат халосӣ ёбӣ?

Пир гуфт:

– Зар бидеҳ, то (ки) дар миён бандам ва бар дарозгӯше бинишинам ва гӯсфандон дар пеш гирам ва ба боғ биравам ва ба давлати ту дар боқии умр он чо биёсям.

Султонро хуш омад ва фармуд чунон карданд.

ТАДБИР

Шахсе бо дӯсте гуфт, ки:

– Маро чашм дард мекунад. Тадбир чӣ бошад?

Гуфт:

– Маро порсол дандон дард мекард, баркандам.

ТАЪЗИЯТ

Дарвеше ба дари хонае расид. Пораи ноне бихост.
Духтараке дар хона буд. Гуфт:

– Нест.

Гуфт:

– Чӯбе, ҳимае (ҳезум, сӯзишворӣ).

Гуфт:

– Нест.

Гуфт: – Пораи намак.

Гуфт: – Нест.

Гуфт: – Кӯзаи об.

Гуфт: – Нест.

Гуфт: – Модарат кучост?

Гуфт: Ба таъзияи хешовандон рафтааст.

Гуфт: – Чунин, ки ман ҳоли хонаи шумо мебинам, даҳ хешованди дигар мебояд, ки ба таъзияи шумо оянд.

МУШ ВА ГАНДУМ

Шахсе бо дӯсте гуфт:

– Панҷоҳ ман гандум доштам. То маро хабар шуд, мушон хӯрда буданд.

Ӯ гуфт:

– Ман низ панҷоҳ ман гандум доштам. То мушонро хабар шуд, ман тамои хӯрда будам.

КАБОБИ КУЛАНГӢ

Яке аз Талҳак пурсид, ки кулангро чӣ гуна кабоб кунанд?

Гуфт:

– Аввал ту бигир!

ҚАЗВИНӢ ВА ТАБИБ

ҚазвинӢ пеши табиб рафт ва гуфт:

– Мӯи ришам дард мекунад.

Пурсид:

– Чӣ хӯрдаӣ?

Гуфт:

– Нону ях.

Гуфт:

– Бирав, бимир, ки на дардат ба дарди одам монанд, на хӯрокат.

СИРКАИ ҲАФТСОЛА

Ранҷуреро сиркаи ҳафтсола фармуданд. Аз дӯсте бихост.

Гуфт: – «Ман дорам, аммо намедиҳам».

Гуфт: – «Чаро?».

Гуфт: – «Агар ман сирка ба кас додамӣ, соли аввал тамом шудӣ ва ба ҳафтсолагӣ нарасидӣ».

ДЕҲҚОН ВА ХОҶА БАҲОУДДИН

Деҳқоне дар Исфаҳон ба дари Хоҷа Баҳоуддини соҳибдевон рафт. Ба хочасаро гуфт, ки:

– Ба хоҷа бигӯй, ки худо берун нишастааст, бо ту коре дорад.

Бо хоҷа бигуфт. Ба ҳозир кардани ӯ ишора кард. Чун даромад, пурсид, ки:

– Ту худой?

Гуфт:

– Оре.
Гуфт:
– Чи гуна?
Гуфт:
– Ҳол он ки ман пеш деҳхудо ва боғхудо ва хонахудо будам. Ҷонишинони ту деҳ ва боғ ва хона аз ман ба зулм бисутурданд, худо монд.

АЪРОБИҶ ВА ХАЛИФА

Аъробиро пеши халифа бурданд. Ӯро дид бар тахт нишаста ва дигарон ба зер истода. Гуфт:

– Ассалому алейк, ё Оллоҳ!

Халифа гуфт:

– Ман Оллоҳ нестам.

Гуфт:

– Ё Ҷабраил!

Гуфт:

– Ман Ҷабраил нестам.

Гуфт:

– Оллоҳ нестӣ, Ҷабраил нестӣ, пас чаро бар он боло рафта, танҳо нишастай? Ту низ ба зер ой ва дар миёни мардумон биншин!

СОҶИБДЕВОН ПАҲЛАВИҶ ВА АВАЗ

Соҳибдевон Паҳлавӣ Авазро гуфт:

– Якero, ки ақле дошта бошад, пайдо бикун, ки ба ҷое фиристодан меҳоҳам.

Аваз гуфт:

– Эҳ хоҷа, ҳар киро ақл буд, аз ин хона берун рафт.

КУҶОШ МЕБАРАНД?

Ҷанозаеро ба роҳе мебурданд. Дарвеше бо писар бар сари роҳ истода буданд. Писар аз падар пурсид, ки:

– Бобо, дар ин ҷо чист?

Гуфт:

– Одамӣ.

Гуфт:

– Куҷош мебаранд?

Гуфт:

– Ба ҷое, ки на хурданӣ бошад ва на пӯшиданӣ, на нон ва на об, на ҳезум ва на оташ, на зар, на сим, на бўрӯ, на гилем.

Гуфт:

– Бобо, магар ба хонаи мо мебарандаш?

НАҲВӢ ВА МАЛЛОҶ

Наҳвӣ (донандаи илми забон) дар киштӣ буд. Маллоҳро (ба киштирон) гуфт:

– Ту илми наҳв омӯхтаӣ?

Гуфт:

– На.

Гуфт:

– Ними умрат беҳуда рафтааст.

Рӯзи дигар тундбодде баромад. Киштиро бими ғарқ шудан пеш омад. Маллоҳ ӯро гуфт:

– Ту илми шино омӯхтаӣ?

Гуфт:

– На.

Гуфт:

– Тамоми умрат беҳуда рафтааст.

ДУЗД ВА ФАҚИР

Дузде дар шаб хонаи фақире мечуст. Фақир бедор шуд.
Гуфт:

– Эй мардак, он чи ту дар торикӣ мечӯӣ, мо дар рӯзи равшан мечӯем ва намеёбем.

ДАРВЕШ ВА КАДХУДОЁН

Дарвеше ба дари деҳе расид. Чамъе кадхудоёнро дид он ҷо нишаста. Гуфт:

– Маро чизе бидиҳед вагарна, ба худо бо ин деҳа ҳамон кунам, ки бо он деҳаи дигар кардам.

Эшон битарсиданд. Гуфтанд: «Мабодо, ки соҳире ё валие бошад, ки аз ӯ харобӣ ба деҳаи мо расад». Он чи хост, бидоданд.

Баъд аз он пурсиданд, ки:

– Ту бо он деҳа чӣ кор кардӣ?

Гуфт:

– Он ҷо саволе кардам. Чизе надоданд, ба ин ҷо омадам. Агар шумо чизе намедодед, ин деҳаро низ раҳо мекардам ва ба деҳи дигар мерафтам.

НАСИҲАТИ ЛҶЛИ

Лӯлие бо писари худ моҷаро мекард, ки:

– Ту ҳеҷ коре намекунӣ ва умр дар батолат (бекорӣ) ба сар мебарӣ. Чанд бо ту гӯям, ки муаллақ задан биомӯз, сағ аз чанбар ҷаҳонидан ва расанбозӣ таълим кун, то аз умри худ бархурдор шавӣ.

Агар аз ман намешунавӣ, ба худо, туро дар мадраса андозам, то он илми мурдареги эшон биомӯзӣ ва донишманд шавӣ ва то зинда бошӣ, дар мазаллат ва фалокат ва идбор (бадбахтӣ) бимонӣ ва як ҷав аз ҳеҷ ҷо ҳосил натавонӣ кард.

ДУЗД ВА ПУШТОРАИ ПИЁЗ

Яке дар боғи худ рафт. Дуздеро пушторои пиёз дарбаста дид.

Гуфт:

– Дар ин боғ чӣ мекуни?

Гуфт:

– Ба роҳ мегузаштам, ногоҳ бод маро дар боғ андохт.

Гуфт:

– Чаро пиёз баркандӣ?

Гуфт:

– Бод маро мерабуд, даст дар бунаҳи пиёз мезадам, аз замин бармеомад.

Гуфт:

– Мусаллам, кӣ гирд кард ва пуштора баст?

Гуфт:

– Валлоҳ, ман низ дар ин фикр будам, ки омадӣ.

НАРДБОНФУРҶШ

Хуросонӣ ба нардбон ба боғи дигаре мерафт, то мева бидуздад. Худованди (соҳиби) боғ бирасид ва гуфт:

– Дар боғи ман чӣ кор дорӣ?

Гуфт:

– Нардбон мефурушам.

Гуфт:

– Нардбон дар боғи ман мефурушӣ?

Гуфт:

– Нардбон аз они ман аст, ҳар куҷо, ки хоҳам, мефурушам.

13831	
-------	--

ХОҶА ШАМСИДДИН ВА ПАҲЛАВОН АВАЗ

Хоҷа Шамсиддини соҳибдеворон паҳлавон Авазро ба Луристон мефиристод. Гуфт:

– Чанд саги тозӣ бо худ биёр!

Паҳлавон бирафт ва сагро фаромӯш кард. Чун боз ба Табрез омад, саг ба ёдаш омад. Бигуфт, то саге чанд дар бозор гирифтанд. Бо худ пеши хоҷа бурд. Хоҷа гуфт:

– Ман саги тозӣ хостам.

Паҳлавон гуфт:

– Саги тозӣ чӣ гуна бошад?

Хоҷа гуфт:

– Саги тозиро гӯш дароз бошад ва дум борик ва шикам лоғар.

Аваз гуфт:

– Ман думи гӯш намедонам. Агар панҷ рӯз ин сагон дар хонаи хоҷа бошанд, аз гуруснагӣ шикам чунон лоғар шаванд, ки аз ҳалқаи ангуштарӣ бичаҳанд.

ДАР МОҶИ РАМАЗОН

Шахсеро дар понздаҳуми рамазон биғирифтанд, ки ту рӯза хурдай. Гуфт:

-Аз рамазон чанд рӯз гузаштааст?

Гуфтанд:

– Понздаҳ рӯз.

Гуфт:

– Чанд рӯз мондааст?

Гуфтанд:

– Понздаҳ рӯз.

Гуфт:

– Мани мискин аз ин миён чӣ хурда бошам?

ШУКРИ ҚАЗВИНӢ

ҚазвинӢ хар гум карда буд, гирди шаҳр мегашт ва шукр мегуфт. Гуфтанд:

– Шукр чаро мекунӣ?

Гуфт:

– Аз баҳри он ки ман ба хар нанишаста будам, вагарна ман низ имрӯз чаҳорум рӯз будӣ, ки гум шуда будамӣ.

АӢДАТ

Мавлоно Қутбиддин ба аӢдати (беморбини) бузурге рафт. Пурсид, ки:

– Чӣ заҳмате дорӣ?

Гуфт: – Табам мегирад ва гарданам дард мекунад. Аммо шукр, ки як-ду рӯз аст, табам шикастааст, аммо гарданам ҳанӯз дард мекунад.

Гуфт: – Дил хуш дор, ки он низ дар ин дурӯза мешиканад.

ҲАЗМИ ТАОМ

Ҳокими Нишопур Шамсиддини Табибро гуфт:

– Ман ҳазми таом наметавонам кард. Тадбир чӣ бошад?

Гуфт: – Ҳазмшуда бихӯр!

МАРДИ ХАТИБ

Хатиберо гуфтанд: – Мусулмонӣ чист?

Гуфт: – Ман марди хатибам, маро бо мусулмонӣ чӣ кор!

Убайди Зоконӣ

ГУЛЧИНИ ЛАТИФАҲО

*Барои кӯдакон
Аз силсилаи «Дурдона»*

Муҳаррири ороиш	Р. Шералӣ
Муҳаррири саҳифабандӣ	М. Саидова
Ҳуруфчин	Р. Атоева
Мусахҳеҳ	З. Неъматова

Ба матбаа 20.07.2008 супорида шуд. Ба чопаш 14.08.2008 имзо шуд.
Коғазӣ офсет. Чопи офсет. Ҳуруфи адабӣ. Андозаи 84x108 ¹/₁₆. Ҷузъи
чопии шартӣ 1,25. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 1,25. Адади нашр 5000
нусха. Супориши № 4

Нашриёти «Адиб»-и
Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734018,
ш. Душанбе, кӯчаи Неъмат Қаробоев, 17 а.

Дар чопхонаи ҶДММ «Бахт ЛТД»
ба таъб расидааст.
ш. Душанбе, хиёбони Саъдӣ Шерозӣ, 16.